

TÜRK DÜNYASINDA DESTAN ve KÖROĞLU SEMPOZYUMU

(INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EPIC AND
KÖROĞLU IN THE TURKIC WORLD)

ULUSLARARASI SEMPOZYUM
BİLDİRİLER KİTABI

Editörler:

Prof. Dr. A. Özgür GÜVENÇ

Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

Arş. Gör. Aslıhan SÜMBÜLLÜ

Arş. Gör. Muhammet Nuri CEYLAN

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI
ATATÜRK
UNIVERSITY
PUBLICATIONS

Eser Adı:

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASINDA DESTAN ve KÖROĞLU
SEMPOZYUMU BİLDİRİLER KİTABI

Editörler:

Prof. Dr. A. Özgür GÜVENÇ
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR
Arş. Gör. Aslıhan SÜMBÜLLÜ
Arş. Gör. Muhammet Nuri CEYLAN

Yayınlar Yönetmeni:

Doç. Dr. Bünyamin AYDEMİR

Yayın Kurulu: Prof. Dr. Ahmet SARI, Prof. Dr. Ali UTKU, Prof. Dr. Bülent ÇAVUŞOĞLU,
Prof. Dr. Erdiñ ŞIKTAR, Prof. Dr. Hakan Hadi KADIOĞLU,
Doç. Dr. Bünyamin AYDEMİR, Doç. Dr. Hasan Tahsin SÜMBÜLLÜ

Dizgi ve Tasarım: Abubekir KALE

Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 1296

ISBN: 978-625-7086-52-3

Erişim Adresi: <https://ekitap.atauni.edu.tr>

Atatürk Üniversitesi Yayınevi Koordinatörlüğü

Sertifika No: 42021

Adres: Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi Okuma Salonları Binası Zemin Kat
Kampüs-Yakutiye/ ERZURUM

E-posta: atayayinevi@atauni.edu.tr

Telefon: 0442 231 62 80

Erzurum 2021 © Copyright Atatürk Üniversitesi Yayınevi

Bu kitapta yer alan tüm yazıların dil, bilim ve hukuk açısından sorumluluğu yazarlarına aittir. Eserin her hakkı anlaşılabilir olarak Atatürk Üniversitesi Yayınevi Koordinatörlüğüne aittir. İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ANADOLU'DA KÖROĞLU KOLLARI

Doğan KAYA*

Özet

Günümüz Türklük coğrafyası içerisinde, Köroğlu'nun yaygınlığı azımsanmayacak ölçüdedir. Köroğlu'nun hangi yüzyılda ve nerede yaşadığı konusu açıklığa kavuşmuş değildir. Köroğlu kolları coğrafyasına bakıldığında Köroğlu'nun Azerbaycan, Başkurdistan, Karakalpakistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tataristan, Türkmenistan, Uygur, İran, Mısır, Kafkasya, Türkiye, Siliste, Suriye ve Balkanlarda yaşadığı görülür. Hatta Ermenice, Gürcüce, Kürtçe, Abazaca, Arapça, Tacikçe Afganca anlatıldığı kollar da olmuştur.

Köroğlu destanı, her biri müstakil anlatım özelliği taşıyan pek çok *kollardan* oluşur. Bugünkü tespitlerimize göre Köroğlu'nun 200'ün üzerinde (bir rivayete göre 777) kolu vardır. Bunlardan 60 kadarı Türkiye'de bilinmektedir. Türklük âleminde yaşatılan kol sayısı da azımsanmayacak ölçüdedir. Bugünkü bilgilerimizle Köroğlu'nun 205 kolu kaynaklara geçmiştir.

Köroğlu kolları arasında zaman, coğrafya ve anlatıcıdan kaynaklanan farklılaşmalar meydana gelmiştir. Aynı metin farklı coğrafyada, farklı hal alabilmiştir. Bu da eşmetinlerin oluşmasına sebep olmuştur. Bir bölgede herhangi bir adla anılan anlatılan kol, kısmen değişikliklere uğrayarak başka bir adla nesilden nesile aktarılabilmektedir.

Elimizde metni bulunan başlıca 207 adet Köroğlu kolu bulunmaktadır. Zikredilen kolların adedi elbette ki bunlarla sınırlı değildir. Uzun yıllar boyunca tespit edebildiğimiz bu kollara, belki de bu kadar veya buna yakın sayıda kolların ilave edilebilmesi de ihtimal dâhilindedir.

Köroğlu anlatma geleneği Türkiye'de Sivas'tan başlamak üzere Doğu Anadolu ve Güney Anadolu bölgelerinde kendisini göstermektedir. Zikredeceğimiz iller içinde Adana, Kahramanmaraş, Erzurum ve Kars önce gelir.

Köroğlu kollarında kahramanlar, diğer destanlarda olduğu gibi fiziki ve ruhi bakımdan idealize edilmiş özellikleriyle dikkat çekicidir. Mitolojik çağdan ve Şamanlıktan halk mistisizmine inanç ve düşüncelerle bütünleşmiş Köroğlu, halkın ve Hakk'ın kılıcı olan Köroğlu, tarih öncesi kabullerin var olageldiği idealize edilen ve bu hal ile yaşatılan Köroğlu, haksızların karşısında, mazlumların yanında yer alan Köroğlu, hak ve adaletin savunucusu ve daima dik duran Köroğlu, bu kadar yüce fikirleri ve kavramları yeni nesillere kazandırması bakımından haklı olarak anıt eser olma hakkını elde etmiştir.

Yüzyıllardır Türk milletinin beyninde varlığını sürdürmüş olan bu ve buna benzer eserlerin mevcudiyeti, bizlerin geleceğe daha güvenle bakmasını sağlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Köroğlu, Köroğlu kolları.

* Dr. Öğretim Üyesi, Cumhuriyet Üniversitesi. drdogankaya@gmail.com

KÖROĞLU ARM IN ANATOLIA

Abstract

In today's Turkish geography, the prevalence of Köroğlu is not to be underestimated. It is not clear in which century and where Köroğlu lived. Looking at the geography of the Köroğlu branches, it is seen that Köroğlu lives in Azerbaijan, Bashkortostan, Karakalpakstan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Tatarstan, Turkmenistan, Uyghur, Iran, Egypt, Caucasus, Turkey, Siliste, Syria and the Balkans. There were even branches in which Armenian, Georgian, Kurdish, Abazin, Arabic, Tajik and Afghan were spoken.

The epic of Köroğlu consists of many branches, each of which has the feature of independent narration. According to our findings today, Köroğlu has more than 200 branches (777 according to a rumor). About 60 of them are known in Turkey. The number of branches kept alive in the Turkish world is also not to be underestimated. With today's information, 205 branches of Köroğlu have been included in the sources.

There have been differences between the Köroğlu branches due to time, geography and narrator. The same text could be different in different geographies. This has led to the formation of equates. The described branch, which is called by any name in a region, has been partially changed and transferred from generation to generation under another name.

We have 207 Köroğlu branches, the text of which is available. Of course, the number of branches mentioned is not limited to these. It is possible that these branches, which we have been able to detect for many years, may be added to these branches, perhaps as many or close to them.

The tradition of telling Köroğlu shows itself in Eastern Anatolia and Southern Anatolia regions, starting from Sivas in Turkey. Among the provinces we will mention, Adana, Kahramanmaraş, Erzurum and Kars come first.

In the Köroğlu arms, the heroes are remarkable with their idealized physical and spiritual features as in other epics. Köroğlu, who is integrated with beliefs and thoughts from the mythological age and Shamanism to folk mysticism, Köroğlu who is the sword of the people and God, Köroğlu who is idealized where prehistoric assumptions have existed and kept alive in this state, Köroğlu who stands by the oppressed against the unjust, defender of rights and justice and always Standing upright, Köroğlu rightfully earned the right to be a monument in terms of bringing such lofty ideas and concepts to new generations.

The existence of these and similar works, which have existed in the minds of the Turkish nation for centuries, enables us to look to the future with more confidence.

Keywords: Köroğlu, Köroğlu branches.

Günümüz Türklük coğrafyası içerisinde, Köroğlu'nun yaygınlığı azımsanmayacak ölçüdedir. Köroğlu'nun hangi yüzyılda ve nerede yaşadığı konusu açıklığa kavuşmuş değildir. Köroğlu kolları coğrafyasına bakıldığında Köroğlu'nun Azerbaycan, Başkurdistan, Karakalpakistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tataristan, Türkmenistan, Uygur, İran, Mısır, Kafkasya, Türkiye, Siliste, Suriye ve Balkanlarda yaşadığı görülür. Hatta Ermenice, Gürcüce, Kürtçe, Abazaca, Arapça, Tacikçe Afganca anlatıldığı kollar da olmuştur.

Köroğlu destanı, her biri müstakil anlatım özelliği taşıyan pek çok *kollardan* oluşur. Bugünkü tespitlerimize göre Köroğlu'nun 200'ün üzerinde (bir rivayete göre 777) kolu vardır. Bunlardan 60 kadarı Türkiye'de bilinmektedir. Türklük âleminde yaşatılan kol sayısı da azımsanmayacak ölçüdedir. Dursun Yıldırım, 1983 yılındaki “Köroğlu Destanı'nın Orta Asya Rivayetleri” adlı çalışmasında, Köroğlu'nun Türkmen ve Karakalpaklar arasında 41, Özbekler arasında 14-16, Orta Asya'da 43, Kazaklar arasında 62, Tacikler arasında 52 versiyonunun olduğuna işaret etmiştir.¹ Bugünkü bilgilerimizle Köroğlu'nun 205 kolu kaynaklara geçmiştir.

Elbetteki bu sayı nihai bir sayı değildir. Daha tespit edilmemiş bazı kollardan var olduğu da ihtimal dâhilindedir.

Köroğlu kolları arasında zaman, coğrafya ve anlatıcıdan kaynaklanan farklılaşmalar meydana gelmiştir. Aynı metin farklı coğrafyada, farklı hal alabilmiştir. Bu da eşmetinlerin oluşmasına sebep olmuştur. Bir bölgede herhangi bir adla anılan anlatılan kol, kısmen değişikliklere uğrayarak başka bir adla nesilden nesile aktarılabilmektedir. Bu konuya kısmen temas eden Nejat Birdoğan şu tespitlerde bulunmuştur:

“İlk kol olan “*Koca Yılkıcı*” şu adlarla da anlatılmaktadır: “Köroğlu'nun Ortaya Çıkışı”, “Ali Kişi”, “Köroğlu'nun Evveliyatı”

Anadolu'da, Azerbaycan'da ve Türkmenistan'da anlatılan “*Köroğlu'nun İstanbul Seferi*” olarak bilinen kol “Telli Niğâr” ve “Demircioğlu” kolu ile karışmaktadır.

“*Köroğlu'nun Derbent Seferi*” kolu, “Hasan Bey-Dağıstan Kolu” adını da taşımaktadır.

“*Köroğlu'nun Akşehir Seferi*” kolu, “Hasan Bey'e Kız Kaçırma ve Beyşehir Kolu” adıyla da anlatılmaktadır.

“*Turna Teli*” kolu, “Ayvaz'ın Esir Olması”, “Cığa Kolu”, “Kızıroğlu Mustafa Bey”, “Bağdat-Ferman Kolu” adlarıyla da bilinir.

Anadolu, Azerbaycan, Türkmen ve Gürcü halkları arasında yaygın olarak bilinen “*Hamza'nın Kırat'ı Çalması*” kolu “Silistre-Hasan Paşa Kolu” adını da taşır.

Elimizde metni bulunan ve haberdar olduğumuz Köroğlu kollarının başlıcası şunlardır:

1. Ağcakuzu (Azerbaycan)
2. Ağcakuzu ve Perzad Hanım'ın Çenlibel'e Gelmesi (Azerbaycan)
3. Ahmet Bey'in Evlenişi (Türkmen)
4. Alı Kişi (Türkiye)
5. Arap Reyhan (Türkmen)(Karakalpak)
6. Arap'tan İntikam Alış (Türkmen)
7. Âşık Cünunun Kaçması (İran)
8. Avaz Han (Avaz'ın Evlat Edinilmesi) (Özbek)*
9. Avaz ve Ayzaynab (Özbek)*

¹Dursun Yıldırım, “Köroğlu Destanının Orta Asya Rivayetleri”, *Köroğlu Semineri Bildirileri*, Ankara, 1983, 107.

* Bu işareti taşıyan kol adları, haberdar olduğumuz ancak metnine ulaşamadığımız kollardan anlamına gelmektedir.

10. Avaz ve Zulfizar (Özbek)*
11. Avazhan (Özbek)
12. Avaz'ın Çamlıbel'e Gelişi (Özbek)*
13. Ayvaz'ın Nişanlanması (Türkiye)
14. Avaz'ın Evlenmesi (Özbek)*
15. Avaz'ın Köroğlu'nu Kurtarması (Özbek)*
16. Avaz'ın Zar Nigâr'a Gelişi (Özbek)*
17. Avaz'ın Ölümle Hüküm Etilişi (Özbek)*
18. Ayçemen (Türkmen)
19. Ayvaz (Övez) ve Kırat (Türkmen)
20. Ayvazhan (Evezhan) (Karakalpak)
21. Ayvaz'ın (Övez'in) Dara Çekilmesi (Türkmen)
22. Ayvaz'ın (Övez'in) Evlenmesi (Türkmen)(Karakalpak)
23. Ayvaz'ın (Övez'in) Küsmesi (Türkmen)
24. Ayvaz'ın (Övez'in) Oğlu Nuralı (Türkmen)
25. Ayvaz'ın Çenlibel'e Getirilmesi (Türkiye)
26. Ayvaz'ın Esir Olması ((Türkiye)
27. Bazay Batır ve Oğlu Korugılı (Kazak)
28. Balagerdan (Türkmen-Özbek)
29. Benövşe Hanım'ın Çenlibel'e Gelmesi (Azerbaycan)
30. Beylerin Zindana Düşmesi (Türkiye)
31. Bezirgân (Türkmen)(Karakalpak)
32. Bezirgân (Özbek)*
33. Bolu Bey ve Koç Köroğlu (Azerbaycan-Gürc.)
34. Bolu Beyi (Baş Kısmı) (Türkiye)
35. Bozayhan (Kazak)
36. Butakoz (Özbek)*
37. Celali Bey-Mehmet Bey (Türk)
38. Cıgalı Kenan (Türkiye)
39. Cihangir (Özbek)*
40. Cünun ve Gürün Beyi (Türkiye)
41. Çardaklı Çambil (Özbek)*

42. Dağıstanlı Hasan Bey (Türkiye)
43. Dalli (Dalli Han) (Özbek)
44. Deli Kara (Türkiye)*
45. Dellek Deli Hasan (Türkiye)
46. Demircioğlu (Türk.) (Azerbaycan)
47. Demircioğlu ile Reyhan Arap (Türkiye)
48. Demircioğlu'nun Deliler Cergesine Girmesi (Azerbaycan)
49. Demircioğlu'nun Çamlıbel'e Gelmesi (Azerbaycan-Türkiye)
50. Dürat'ın Yitmesi (Türkiye)
51. Emir Göroğlu (Uygur)
52. Er Hasan (Türkmen)
53. Esmer Han'ın Çamlıbel'e Getirilişi (Azerbaycan)
54. Gavazhan (Ayvaz) Kıssası (Kazak)
55. Gavazhan Turalı Ayvaz Han (Kazak)
56. Gencim Bey ve Hıdıralı Zengin (Türkmen)
57. Göroğlu'nun Tugılışı (Özbek)*
58. Göroğlu'nun Balalığı (Özbek)*
59. Gülnar Peri (Özbek)*
60. Hamza'nın Kırat'ı Kaçırması (Azerbaycan-Türkiye)
61. Handan Bahadır (Türkmen)
62. Harman-Dali (Gül Hıraman, Hıraman Dalli) (Özbek)*
63. Harmandeli (Türkmen)
64. Hasan Han (Özbek)*
65. Hasan Kolbar (Özbek)*
66. Hasan Paşa'nın Çamlıbel'e Gelmesi (Azerbaycan-Türk.)
67. Holdur-Han (Özbek)*
68. Hoylu Bey (Türkiye)
69. Huşgeldi (Özbek)
70. İntizar (Özbek)*
71. Kara Kulun Kaçması (Azerbaycan)(Türkiye)
72. Kaytaş Kolu (Türkiye)*
73. Keloğlan'ın Kırat'ı Kaçırması (Türkiye)

74. Kempir (Türkmen)
75. Kenan Seferi (Türkiye)
76. Kırat'ın Kaçırılması (Özbek)*
77. Kırkbinler (Özbek-Türkmen)
78. Kırk Yigit bilen Kırk Kız
79. Kıssa-i Göroğlı Sultan (Özbek)*
80. Kiziroğlu (Türkiye)
81. Kiziroğlu Mustafa Bey (Türkiye)
82. Kiziroğlu Mustafa Bey Kırım Seferi (Türkiye)*
83. Kiziroğlu Mustafa Bey'in Çenlibele Gelmesi (Türkiye)
84. Koca Yılkıcı (Türkiye)
85. Kocabey (Türkiye)
86. Köroğlu-Ağa Han-Şahsenem Hanım (Azerbaycan)
87. Köroğlu-Bolu Serdar (İran)
88. Köroğlu-Bolu Serdar (İran)
89. Köroğlu-Bürcü Bey-Belli Ahmet (Azerbaycan)
90. Köroğlu-Han Nigâr-Hasan Bey (Türkiye)
91. Köroğlu-İsabalı (Azerbaycan)
92. Köroğlu-Mecid Ağa (Azerbaycan)
93. Köroğlu-Ravşanbek (Kazak)
94. Köroğlu-Şağdat Han Savaşı (Kazak)
95. Köroğlu (Göroğlu) ve Balı Bey (Türkmen)
96. Köroğlu Bey'le Davut Serdar (Türkmen)
97. Köroğlu ile Âşık Cünun (Azerbaycan)
98. Köroğlu ile Bezergen (Kazak)
99. Köroğlu ile Bezirgân (Türkiye)
100. Köroğlu ile Bolu Bey (Azb.) (Türkiye)
101. Köroğlu ile Ceyran Hanım (Azerbaycan)
102. Köroğlu ile Deli Hasan (Azerbaycan-Türkiye)
103. Köroğlu ile Han Nigâr (Türkiye)
104. Köroğlu ile Hasan Bey (Türkiye)
105. Köroğlu ile Humar Hanım (Azerbaycan)

106. Köroğlu ile Kamer Hanım (Azerbaycan)
107. Köroğlu ile Kanlı Arap (Türkiye)
108. Köroğlu ile Kiziroğlu (Türkiye)
109. Köroğlu ile Kumru Hanım (Azerbaycan)
110. Köroğlu ile Leyla Hanım (Azerbaycan)
111. Köroğlu ile Niğdeli Geyik Ahmet (Türkiye)
112. Köroğlu ile Saadet Begim Hanım (Azerbaycan)
113. Köroğlu ile Serdar Bey (İran)
114. Köroğlu ile Ziba Hanım (Azerbaycan)
115. Köroğlu ve Balı Bey (Türkmen)
116. Köroğlu'nun Akşehir Seferi (Türkiye)
117. Köroğlu'nun Avaz'ı Kaçırması (Özbek)*
118. Köroğlu'nun Balıca Seferi (Azerbaycan)(Türkiye)
119. Köroğlu'nun Bayburt Seferi (Türkiye)
120. Köroğlu'nun Doğu (Özbek)*
121. Köroğlu'nun Behbahan Seferi (Azerbaycan)
122. Köroğlu'nun Beyazıt Seferi (Azerbaycan) (Türkiye)
123. Köroğlu'nun Bilhedi Seferi (Azerbaycan)
124. Köroğlu'nun Çardevli Seferi (Azerbaycan)
125. Köroğlu'nun Çin Seferi (Türkiye)
126. Köroğlu'nun Derbent Seferi (Azerbaycan)(Türkiye)
127. Köroğlu'nun Diyarbakır Seferi (Azerbaycan)
128. Köroğlu'nun Döne Hanım'ı Kaçırması (Türkiye)
129. Köroğlu'nun Ermenistan Seferi (Türkiye)
130. Köroğlu'nun Erzurum Seferi (Azerbaycan) (Türkiye)
131. Köroğlu'nun Esir Olması (Türkiye)
132. Köroğlu'nun Evlenişi (Türkmen)
133. Köroğlu'nun Evlenmesi (Aga Yunus, Yunus Peri) (Özbek)*
134. Köroğlu'nun Eyin Seferi (Azerbaycan)
135. Köroğlu'nun Gavaz (Ayvaz)'ı Getirmesi (Kazak)
136. Köroğlu'nun Guba Seferi (Azerbaycan)
137. Köroğlu'nun Gavaz (Ayvaz)'ı Zindandan Kurtarması (Kazak)

138. Köroğlu'nun Gençliği (Özbek)*
139. Köroğlu'nun Gürcistan Seferi (Türkiye)
140. Köroğlu'nun Halep Seferi (Azerbaycan)
141. Köroğlu'nun Horasan Seferi (Türkiye)
142. Köroğlu'nun İsfahan ve Van Seferi (Azerbaycan)
143. Köroğlu'nun İran Seferi (Türkiye)
144. Köroğlu'nun İstanbul Seferi (Türkiye)
145. Köroğlu'nun Kars Seferi (Azerbaycan)(Türkiye)
146. Köroğlu'nun Kaybolması (Türkiye)
147. Köroğlu'nun Kayseri Seferi (Türkiye)*
148. Köroğlu'nun Kırk bir Yiğidi (Kazak)
149. Köroğlu'nun Kocalığı ve Ölümü (Azerbaycan) (Türkiye) (Türkmen)
150. Köroğlu'nun Malatya Seferi (Azerbaycan)
151. Köroğlu'nun Medayin Seferi (Türkiye)*
152. Köroğlu'nun Moskof Seferi (Türkiye)
153. Köroğlu'nun Oğlu Hasan Bey (Türkiye)
154. Köroğlu'nun Oğlu Hüseyin Bey Kolu (Türkiye)
155. Köroğlu'nun Oltu Seferi (Türkiye)
156. Köroğlu'nun Ölümü
157. Köroğlu'nun Rayhan Arap'la Savaşı (Kazak)
158. Köroğlu'nun Reyhan Arab'a Seferi (Özbek)*
159. Köroğlu'nun Rum Seferi (Azerbaycan)
160. Köroğlu'nun Rusya Seferi veya Oltu Seferi (Türkiye)*
161. Köroğlu'nun Sivastapol Seferi (Türkiye)*
162. Köroğlu'nun Süleymani Seferi (Azerbaycan)
163. Köroğlu'nun Şağdat Han'le Savaşı (Kazak)
164. Köroğlu'nun Şam Seferi (Türkiye)
165. Köroğlu'nun Şilat Seferi (İran)
166. Köroğlu'nun Şirvan Seferi (Azerbaycan)
167. Köroğlu'nun Tokat Seferi (Azerbaycan)
168. Köroğlu'nun Türkmen Seferi (İran)
169. Köroğlu'nun Urfa Seferi (Azb.)

170. Köroğlu'nun Van Seferi (Azerbaycan)
171. Köroğlu'nun Zindana Düşmesi (Türkiye)
172. Köroğlu'nun Zuhuru (Türkiye)
173. Köse Kenan-Dânâ Hanım (Türkiye)
174. Kunduz ve Yılduz (Özbek)*
175. Mahbub Hanım'ın Çamlıbel'e Gelmesi (Azerbaycan)(Türk)
176. Masrikka (Özbek)*
177. Melike Ayyar (Özbek)*
178. Merdivenli (Türkmen)
179. Mezarda Doğan Köroğlu (Kazak)
180. Miskal Peri (Özbek)*
181. Misri Gıllıncın Oğurlanması (Azerbaycan)
182. Moruk Kadın (Türkmen)
183. Nigâr Hanım'ın Çamlıbel'e Getirilmesi (Azerbaycan)
184. Nuralı (Nuralı Han) (Özbek)*
185. Övez Evlenen (Türkmen)
186. Övez Küsen (Türkmen)
187. Övez'i Dara Çeken (Türkmen)
188. Övez'in Oğlu Nuralı (Türkmen)
189. Peri Küsen (Türkmen)
190. Perizad Hanım'ın Çenlibele Gelmesi (Azerbaycan)
191. Ravşan (Özbek)*
192. Reyhan Arap (Köroğlu ve Reyhan Arap) (Özbek)*
193. Sapar Mehrem (Türkmen)
194. Servican (Türkmen)
195. Sarvinaz (Özbek)*
196. Silistreli Hasan Paşa (Türkiye)
197. Tebli Bahadır (Türkmen)
198. Telli Hanım'ın Çenlibel'e Getirilmesi (Azerbaycan)
199. Temir-Han Padişah (Özbek)*
200. Turna Teli (Türkiye)
201. Türkmen Kasımhan (Kazak)

202. Yunus bilen Miskal (Özbek)*
203. Zaman Bek (Özbek)*
204. Zernişan Hanımın Çenlibel'e Getirilmesi (Azerbaycan)
205. Zor Bezirgân (Türkiye)
206. Zulhumar (Zaydinay) (Özbek)*
207. Zülfizar (Özbek)*

Zikredilen kolların adedi elbette ki bunlarla sınırlı değildir. Uzun yıllar boyunca tespit edebildiğimiz bu kollara, belki de bu kadar veya buna yakın sayıda kolların ilave edilebilmesi de ihtimal dâhilindedir. Yukarıda adlarına yer verdiğimiz kolların ülkelere göre dağılımı şu şekildedir:

Türkiye: 56 (21'i Azerbaycan ile 1 tanesi Türkmenistan'daki kol ile 1 tanesi de Gürcistan'daki kol ile müşterektir.),

Özbek: 60 (1 tanesi Türkmenistan kolu ile müşterektir.),

Azerbaycan: 58 (20'si Türkiye'deki kol ile 1 tanesi de Gürcistan'daki kol ile müşterek kol),

Türkmenistan: 31 (3 tanesi Karakalpak, 2 tanesi Özbek, 1 tanesi de Türkiye'deki kol ile müşterektir.),

Kazak: 14,

Kazakistan: 12,

Karakalpak: 4 (3 tanesi Türkmenistan'daki kol ile müşterektir.),

Uygur: 24.

Köroğlu kollarının pek çoğu, kısmı farklılıklarla Türk boyları arasında müştereklik gösterir. Bu müştereklik Türkiye-Azerbaycan'da anlatılanlar arasında daha fazladır. 22 kol hem Azerbaycan'da hem de Türkiye'de anlatılmaktadır. Bunun yanında Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan, Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan'la müştereklik gösteren kollarda vardır.

Bu kolların nihai bir liste olduğunu söyleyemeyiz. Anlatılanların birçoğunun derlenmiş olmasına rağmen eminiz ki derlenmemiş olan ve derlenmeyi bekleyen bir hayli Köroğlu kolu daha vardır. Söz gelişi göremediğimiz ancak Enver Uzun'dan öğrendiğimiz Azerbaycan'da anlatılan "Merçan Hanım'ın Çamlıbel'e Gelmeye Kolu", "Kahraman Köroğlu'nun Devler ile Görüşü", "Köroğlu'nun Tahran Seferi" kolları, Ermenistan'da anlatılan "Aygır", "Karasu", "Köroğlu'nun Vasîyeti ve Ölümü", "Köroğlu'nun Andı" ve Bulgaristan'daki "Mızıkant", "Gül Çelenk", "Taçir Başlı", "Benli Hanım" gibi kollardan ve Özbekistan'da anlatılan *elli koldan* söz etmesi bu görüşümüzün işareti olarak görünmektedir. 2

Köroğlu anlatma geleneği Türkiye'de Sivas'tan başlamak üzere Doğu Anadolu ve Güney Anadolu bölgelerinde kendisini göstermektedir. Zikredeceğimiz iller içinde Adana, Kahramanmaraş, Erzurum ve Kars önce gelir. Köroğlu konusunda ilk ilmî çalışmalardan birisini ortaya koyan Pertev Naili Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği adlı kitabında Doğu Anadolu'da Köroğlu anlatan sanatçılardan şunların adını zikreder Üzeyir (Köroğlu'nun 24 kolunu bilmekteymiş.), Ferhat,

² Enver Uzun, a. g. e., s. 105, 108, 135 ve 149.

Süleyman, Şakir (Çıkta Köyü-Şavşat), Tefik Ustalar, Sabit Müdamî (Posof), Cevlanî (Dursun Kılıç-Sarıkamış), Battal (Erzurum), Mikdat (Erzurum), Kahraman (Bayburt). 3

Ümit Kaftancıoğlu'nun bildirdiğine göre Köroğlu hikâyelerini dinleyip öğrenip geleceğe taşıyan kişi XIX. yüzyılda Posof'un Hevat köyünden olan Âşık Üzeyir'dir. Kendisi de bizzat Âşık Müdamî, Pünhanî, Müdamoğlu, Bayram Köroğlu, Cenani, Dursun Cevlanî, Zarrafî, Kemalî, Sosgertli Mehmet Hicranî, İlhamî, Murat Çobanoğlu ve Veli Yayıcı'dan derlemeler yapmıştır. 4 Bunların yanında Köroğlu anlatıcıları olarak Düziçi'nde Karayığit Osman, Kahramanmaraş'ta Fırıldak Ökkeş Bilal, Nuh Osman ve Hacı Demirci'yi, Erzurum'da Behcet Mahir'i, Sivas'ta Âşık Gafilî ve Recep Altay'ı zikredebiliriz.

Tespitlerimize göre Anadolu'da anlatılan kolların başlıcası şunlardır:

KÖROĞLU'NUN ZUHURU: Türkiye'de, Azerbaycan'da ve İran'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Köroğlu'nun babası Baytar Ahmet'in gözlerine Bolu Beyi'nin mil çekirmesi, Ruşen Ali'nin "Köroğlu" sıfatını alması ve Köroğlu'nun Çamlıbel'i mekân tutması konu edilir. Bu kol Azerbaycan'da "*Köroğlu'nun Doğumu-Aşlı-Nesebi*" ve "*Alı Kişi*", Türkmenistan'da "*Göroğlu'nun Türeyişi*", Özbekistan'da "*Göroğlu'nun Döreyişi*", Kahramanmaraş'ta "*Köroğlu'nun Ortaya Çıkışı*" olarak bilinmektedir.5

AYVAZ'IN ÇENLİBEL'E GETİRİLMESİ: Anadolu'da, Azerbaycan'da, İran'da ve Türkmenistan'da yaygın olarak anlatılan kollardandır. Destan mensur ve manzum yapıya sahiptir. Türkiye'deki kolda destanda mekân olarak Çenlibel ile Teke-Türkmen İli geçer. Destanda, çocukları olmadığı için üzülen Nigâr ile Köroğlu'nun, Âşık Cünun'un yardımıyla Ayvaz isimli bir genci evlat edinmeleri konu edilmiştir.6

AYVAZ'IN ESİR OLMASI: Destan metni, Kürşat Korkmaz, tarafından 26 Şubat 1998 tarihinde Düziçi (Osmaniye) ilçesinin Gökçayır köyünde oturan 1926 doğumlu Âşık Mehmet Demirci (Köroğlu)'den derlenmiştir. Mehmet Demirci, bu destanı, 1945-1950 yıllarında Nizipli Âşık Nedim'den öğrenmiştir.7

AYVAZ'IN NİŞANLANMASI:

Ayvaz'ın evliliğe adım atması, nişanlanmasının anlatıldığı koldur. Türkmenistan'da "Ayvaz'ın (Övez'in / Evez'in) Evlenmesi" adıyla oldukça farklı şekilde anlatılır. Çıldırlı Âşık Bayram Denizoğlu

³Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1946, s. 17-18.

⁴ Ümit Kaftancıoğlu, *Köroğlu Kolları-Halk Destanları*, Büyük Yayın Dağıtım, İstanbul, 1974, s. 4.

⁵ Alptekin, Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 124-126. / Hekimoğlu, Güzide Öztürk, *Kadirli Yöresi Hikâye ve Masalları*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Sivas, 1996, Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, s. 3-24. / Kaplan, Mehmet-Mehmet Akalın-Muhan Bali, *Köroğlu Destanı*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1973, s. 1-16. / Korkmaz, Kürşat, *Çukurovalı Âşık Mehmet Demirci (Köroğlu)'nin Hikâye Anlatıcılığı Üzerine Bir Araştırma*, Elâzığ, 2003, s. 270-272. / Memmedbağiroğlu, Eli, *Köroğlu (Bakı El Yazmaları)*, Nurlan Neşriyat, Bakı, 2010, s. 43-76. / Nurmehmet, Annaguli, *Göroğlu Türkmen Halk Destanı*, Bilig Yayınları, C. 1, Ankara, 1996, s. 2-63. / Özturan, Hacı Ali, *Maraş Ağzı Köroğlu*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, 2009, s. 21-67. / Şamil, Eli, *Köroğlu Dastanı-Eli Kamali Arxivindeki Variantlar*, Azerbaycan Millî Elmler Akademiyası Folklor İnstitutu Neşriyatı, Bakı, 2009, s. 26-40. / Tofikkızı, Elnara, *Köroğlu*, Seda Neşriyatı, Bakı, 2005, s. 437-456.

⁶ Alptekin, Ali Berat, *Halk...*, s. 129. / Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir Toplumsal Direnişin Destanı*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 133-152. / Özturan, Hacı Ali, a. g. e., 68-102.

⁷ Korkmaz, Kürşat, a. g. e., s. 288-298.

tarafından anlatılan bu metin, 2012’de öğrencim Sinem Aktaş tarafından bizzat âşığın kendisinden derlenip bana ulaştırılmıştır.

BEYLERİN ZİNDANA DÜŞMESİ: Hacı Ali Özturan tarafından Hamza Küçükkürtül’den derlenip “Maraş Ağzı Köroğlu” adlı kitapta yayınlanmıştır. Destanda Köroğlu’nun beylerinin Bolu Beyi’ne esir düşmesi ve Köroğlu’nun onları kurtarması anlatılmıştır.⁸

BOLU BEY VE KOÇ KÖROĞLU: Azerbaycan’da, Gürcistan’da, Türkiye’de ve İran’da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Bu kol büyük oranda “Köroğlu’nun Tokat Seferi”, “Kırat’ın Kaçırılması”, “Hamza’nın Kıratı Çalması” kolları ile müştereklikler gösterir. Azerbaycan’da “Köroğlu’nun Erzincan Seferi” adıyla da bilinir. Türkiye’de anlatılan kol, Nejat Birdoğan tarafından Doğu Anadolu yöresinden derlenmiştir.⁹

BOLU BEYİ: Pertev Naili Boratav tarafından Posoflu Müdamî’den derlenip Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği adlı kitapta yayınlanmıştır. Müdamî anlattığı bu kolu Tefvik Usta’dan, Ardahan’ın Bağdat köyünden olan Cafer Usta’dan ve Ardaneçlu Adem Efkarî’den öğrenmiştir.¹⁰

CELALİ BEY VE MEHMET BEY: Köroğlu’nun delilerinden Celali Bey’in kahramanlıklarının ve onun oğlu Mehmet Bey’in maceralarının hikâye edildiği koldur. Pertev Naili Boratav, Posoflu Müdamî’den derlediği bu kolu Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği adlı kitabında yayımlamıştır.¹¹

ÇİGALI KENAN: Çıldırılı Âşık Bayram Köroğlu tarafından anlatılan Köroğlu koludur. Cigalı Kenan adı, bazı Köroğlu anlatmalarında “Cıdalı Kenan” olarak da geçmektedir. Sinem Aktaş tarafından bizzat 2012’de âşığın kendisinden derlenmiştir.

CÜNUN VE GÜRÜN BEYİ: Âşık Murat Çobanoğlu, bu hikâyeyi “Cünun ile Dertli Sultan” adı ile tasnif etmiştir. Aynı kol Ali Berat Alptekin’in “*Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*” adlı eserinde “Âşık Gürûnî Kolu” adıyla kaydedilmiştir. Bu kol Âşık Reyhanî tarafından anlatılmıştır. Cünun, “Köroğlu’nun Erzurum Seferi” kolunda da karşımıza çıkar. Azerbaycan’da Âşık Cünun, ilk derlenen metinlerde “Cunul” olarak geçmektedir. Azerbaycan Edebiyatı İncileri adlı kitapta kayıtlı “Köroğlu’yan Âşık Cünun” adlı kol hacimsizdir.¹²

DELLEK / TELLAK DELİ HASAN: Hacı Ali Özturan tarafından Hamza Küçükkürtül’den derlenip “Maraş Ağzı Köroğlu” adıyla yayınlanmıştır. Destanda Köroğlu’nun oldukça iriyarı olan Dellek Hasan’ı yanına alması, onunla birlikte Beyşehri’ne Hasan Bey’in kızı Döne’yi almaya gitmesi, oradan kızla birlikte Demircioğlu’nu da alıp gelmesi anlatılmıştır.¹³

DEMİRCİOĞLU: Türkiye’de, Azerbaycan’da ve İran’da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Türkiye’deki kol Ümit Kaftancıoğlu’nun “Köroğlu Kolları Halk Destanları” adlı kitabında yer

⁸ Özturan, Hacı Ali, a. g. e., s. 295-315.

⁹ Kaftancıoğlu, Ümit, *Köroğlu Kol Destanları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1979, s. 1-58.

¹⁰ Boratav, Pertev Naili, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, İstanbul, 2002, s. 182-189.

¹¹ Boratav, Pertev Naili, a. g. e., s. 190-222.

¹² Alptekin, Ali Berat, *Halk...*, s. 167-168. / Durbilmez, Bayram, *Karşılıklı Âşık Murat Çobanoğlu, Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Kayseri, 2014, s. 504-524. / Kafkasyalı, Ali, *Âşık Murat Çobanoğlu, Hayatı Sanatı Şiirleri*, Ankara, 1998, s. 570-594.

¹³ Alptekin, Ali Berat, *Halk...*, a. g. e., s. 126-127. / Özturan, Hacı Ali, a. g. e., s. 103-167.

almaktadır. Destanda Demircioğlu Cafer Paşa'nın emriyle ölümle burun buruna gelir ancak Köroğlu tarafından kurtarılır ve Paşa'nın kızı Telli Hanım'la evlendirilir.¹⁴

DERMİRCİOĞLU İLE REYHAN ARAP: Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali'nin 1973'te yayımladıkları Köroğlu Destanı adlı kitapta yer alan metin, Behcet Mahir'den derlenmiştir. Metinde manzum kısım yoktur. Destanda Demircioğlu'nun Reyhan Arab'ı kandırıp Çamlıbel'e getirmesi ve onu Köroğlu'nun delileri arasına katması hikâye edilir.¹⁵

DÜRAT'IN YİTMESİ: Türkiye'de ve Azerbaycan'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Dürat'ın yıllık sürüsüne baş olup çekip Balıcalı Karahan'ın iline gitmesi ve Köroğlu'nun Karahan ile savaşıp yıl kısmını geri getirmesi hikâye edilir. Destan metni Türkiye'de Nejat Birdoğan tarafından, Azerbaycan'da Memmedhüseyn Tehmasib tarafından yayımlanmıştır.¹⁶

HAMZA'NIN KIRAT'I ÇALMASI: Türkiye'de, Azerbaycan'da ve İran'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Azerbaycan'da anlatılan kol, Memmedhüseyn Tehmasib, Türkiye'de derlenmiş kol ise Nejat Birdoğan ve Bekir İşlek tarafından yayımlanmıştır. Bu destanda, Tokat paşası Hasan Paşa'nın Kel Hamza'yı, Kırat'ı çalması için Çenlibel'e göndermesi, Hamza'nın bu işi başarması, Köroğlu'nun gidip tekrar Kırat'ı alıp Çenlibel'e dönmesi konu edilmiştir.¹⁷

HASAN PAŞA'NIN ÇAMLİBEL'E GELMESİ: Azerbaycan'da ve Doğu Anadolu'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Destan metni 2005 yılında Bakü'de yayımlanan beş ciltlik Azerbaycan Dastanları serisinin dördüncü cildinde yer almaktadır. Kitap Memmedhüseyn Tehmasib tarafından hazırlanmıştır. Bu kolda kahramanlar arasında kimsenin baş edemediği Kiziroğlu Mustafa Bey de yer almaktadır. Bu kol, "Bolu Bey ve Koç Köroğlu" kolu ile "Köroğlu-Silistrelili Hasan Paşa", "Kırat'ın Kaçırılması" kolu ile eşmetin özelliği gösterir.¹⁸

HOYLU BEY: Çıldır'lı Âşık Bayram Köroğlu tarafından anlatılan Köroğlu koludur. "Hoylu Bey", Köroğlu kollarında "Deli Hoylu" olarak bilinir. Bu kolda Hoylu Bey'in halkına zulmeden Bağdat Paşası Aslan Paşa'nın yanına gitmesi, Çamlıbel'e dönmemesi, Köroğlu'nun Bağdat'a gidip Bağdat Paşasını ikaz edip Çamlıbel'e gelmesi ve Hasan Bey'in düğününü yapması hikâye edilmiştir.

KARA KUL'UN KAÇMASI: Türkiye'de ve Azerbaycan'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Manzum ve mensur yapıya sahiptir. Türkiye'deki metin Nejat Birdoğan (1996), Azerbaycan'daki metin ise Məmmədhusəyn Təhmasib (2005) tarafından yayımlanmıştır. Destanın konusu, Köroğlu'nun kaçırılan atının tekrar getirilmesi üzerine bina edilmiştir. Köroğlu atına kavuştuğu gibi yakın adamı Gürcüoğlu'na, Alemkulu'nun kızı Rukiye Hanım'ı da alır, Çamlıbel'e döner.¹⁹

KENAN SEFERİ: Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali'nin 1973'te yayımladıkları Köroğlu Destanı adlı kitapta yer alan metin, Behcet Mahir'den derlenmiştir. Metin manzum ve mensur

¹⁴ Kaftancıoğlu, Ümit, *Köroğlu Kolları Halk Destanları*, Büyük Yayın Dağıtım, İstanbul, 1974, s. 121-193.

¹⁵ Kaplan, Mehmet-Mehmet Akalın-Muhan Bali, a. g. e., s. 35-45.

¹⁶ Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir Toplumsal Direnişin Destanı*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 255-262.

¹⁷ Birdoğan, Nejat, *Bir...*, s. 195-218. / Şamil, Eli, a. g. e., s. 41-62. / Tehmasib, Memmedhüseyn, *Azerbaycan Destanları*, Beş Cildde, Azerbaycan Elmler Akademiyası Neşriyatı, C. 4, Bakı, 2005, s. 138-177. / Tofikkızı, Elnara, a. g. e., s. 227-253.

¹⁸ Birdoğan, Nejat, *Bir...*, s. 293-300. / Tehmasib, Memmedhüseyn, a. g. e., s. 315-326.

¹⁹ Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir...*, s. 247-254. / Təhmasib, Məmmədhusəyn, a. g. e., s. 238.

yapıya sahiptir. Destanda Köroğlu'nun, Kenan Padişah'ın kızı Mine Sultan'ı almak için yaptığı mücadele konu edilmiştir.²⁰

KİZİROĞLU:

Doğu Anadolu'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Bu anlatılardan birisi, 02 Nisan 2009 günü Timur Yılmaz tarafından Âşık Ali Rıza Ezgi'den derlenmiş, 2011'de Ankara'da Âşıklardan Halk Hikâyeleri adlı kitapta basılmıştır.²¹

KİZİROĞLU MUSTAFA BEY'İN AFGANİSTAN VE GÜRCİSTAN SEFERİ: Doğu Anadolu'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali tarafından Behcet Mahir'den derlenen bir metin 1973'te yayımlanmıştır. Parmağıyla paranın üzerindeki tuğrayı silecek kuvvette olan Ayvaz, bu kolda karşımıza çıkar. Ancak buradaki adı Esebalı'dır.²²

KOCA YILKICI: Köroğlu'nun Doğu Anadolu'da anlatılan kollarındandır. Nejat Birdoğan, Doğu Anadolu'da derlediği destan metnini Köroğlu-Bir Toplumsal Direnişin Destanı adlı kitabında yayımlamıştır. Destanda, asıl adı Ruşen Ali olan Köroğlu'nun babasının gözlerini kör eden Hasan Han'dan intikam alması ve Çamlıbel'i kendisine yurt edinmesi konu edilmiştir.²³

KOCABEY: Türkiye'de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Ümit Kaftancıoğlu, Köroğlu Kol Destanları adlı kitabında, Doğu Anadolu'da derlediği metne yer vermiştir. Kocabey'in yiğitliği, Köroğlu'na keleş olması, Hezaran Bülbülü adlı yiğit kızı alması, Çamlıbel'e dönerken İstanbul Padişahı'na esir olmaları ve onları Köroğlu'nun kurtarması hikâye edilir.²⁴

KÖROĞLU İLE ÂŞIK CÜNUN: Azerbaycan'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Metni, Azerbaycan Edebiyatı İncileri eserde yayımlanmıştır. Cünun, Köroğlu'nun yanında saz çalıp onu eğlendiren, gamını dağıtan birisi olarak görülür. Köroğlu'nun Cünun ve Gürün Beyi Kolu, bilinen kollar içinde olmayan yeni bir koldur. "Köroğlu'nun Erzurum Seferi" kolunda Cünun, Erzurumludur ve Telli Nigâr'ın kardeşi Cefer Paşa'nın âşığıdır. Veli Hulufu'nun Ahıska'dan derlendiği bir kolda da Demircioğlu bir handa rastladığı Cünun'u Köroğlu'nun yanına getirir.²⁵

KÖROĞLU İLE BEZİRGÂN: Nejat Birdoğan, tarafından yayımlanan metin, Doğu Anadolu'dan derlenmiştir. Destanda Köroğlu'nun Ermeni Tomas ve Muhmud Bezirgân ile yaptığı mücadelesi konu edilmiştir.²⁶

KÖROĞLU İLE BOLU BEY: Doğu Anadolu'da, Azerbaycan'da ve İran'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Türkiye'de anlatılan kol, Nejat Birdoğan tarafından Doğu Anadolu yöresinden derlenip yayınlanmıştır. Bakü'de yayınlanan kolu ise Memmedhüseyn Tehmasib kültürümüze kazandırmıştır. Destanın konusunu Bolu Bey'in Dünya Hanım ile evlenebilmek için Köroğlu'nu yakalayıp esir etmesi,

²⁰ Kaplan, Mehmet-Mehmet Akalın-Muhan Bali, a. g. e., s. 224- 277.

²¹ Yılmaz, Timur, *Âşıklardan Halk Hikâyeleri I*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 143-158.

²² Kaplan, Mehmet- Mehmet Akalın-Muhan Bali, a. g. e., s. 409-445.

²³ Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir...*, s. 67-78.

²⁴ Alptekin, Ali Berat, *Halk ...* s. 169. / Kaftancıoğlu, Ümit, *Köroğlu Kol Destanları*, Kültür Bakanlığı, İstanbul, 1979, s. 277-301.

²⁵ Abdullayev, Behlül, *Azerbaycan Edebiyatı İncileri*, Bakı, 1987, s. 289-291. / Hulufu, Veli, *Köroğlu*, Bakı, 1999, s. 36-38, 129-160.

²⁶ Birdoğan, Nejat, *Köroğlu Kol Destanları*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1979.

kuyuya atması, Dünya Hanım ve İsabalı'nın Köroğlu'nu kuyudan kurtarması, Köroğlu'nun Bolu Beyi'ni öldürmesi ve kendisini kurtaran Dünya Hanım ve İsabalı'yı evlendirmesi oluşturur. Mekân olarak Çenlibel, Tokat, Erzincan gibi yerler karşımıza çıkar.²⁷

KÖROĞLU İLE DELİ HASAN: Azerbaycan'da ve Doğu Anadolu'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Destan metni 2005 yılında Bakü'de yayımlanan beş ciltlik Azerbaycan Dastanları serisinin dördüncü cildinde yer almaktadır. Kitap, Memmedhüseyn Tehmasib tarafından hazırlanmıştır. Türkiye'de anlatılan kol ise Nejat Birdoğan tarafından Doğu Anadolu yöresinden derlenmiştir.²⁸

KÖROĞLU İLE HAN NİĞÂR: Türkiye'de ve İran'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali'nin 1973'te yayımladıkları Köroğlu Destanı adlı kitapta yer alan metin, Behçet Mahir'den derlenmiştir. Destanda, Dağıstan'daki güzelliği dillere destan olan Han Nigâr'ı haber alan Köroğlu'nun oraya gidip Han Nigâr'la nikâh kıyması ve ayrılıp Çamlıbel'e gelmesi, Han Nigâr'dan Hasan adlı çocuğunun olması anlatılır. "Nigâr'ın Çamlıbel'e Gelmesi" kolunda ise Nigâr İstanbul'da Sultan Mahmut'un kızı olarak karşımıza çıkar. Destanın konusu; Türkiye'de ve Azerbaycan'da farklı kol olarak anlatılan "*Köroğlu-Han Nigâr-Hasan Bey-Telli Nigâr*", "*Köroğlu'nun oğlu Hasan Bey*", "*Dağıstanlı Hasan Bey*", "*Köroğlu ile Hasan Bey*", "*Köroğlu'nun oğlu Hüseyin Bey*" kolları aşlında birbirinin eşmetni durumundadır.²⁹

KÖROĞLU İLE KANLI ARAP: Doğu Anadolu'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali tarafından Behçet Mahir'den derlenen bir metin 1973'te yayımlanmıştır. Hikâyede Koca Bey'in Köroğlu'na üstünlük sağlama düşüncesi ve bu yolda gayretleri, iyilerin kötülerin mücadelesi, Köroğlu'nun zekâsı ve hüneri sayesinde sağladığı üstünlük konu edilmiştir.³⁰

KÖROĞLU İLE KIZIROĞLU

Yazma bir eserde yer alan Köroğlu koludur. Destan metni, Sabri Koz'un şahsi kütüphanesinde bulunan Hicrî 1246 (M. 1831) tarihli bir cönkün içinde yer almaktadır. Bu tarihe bakıldığında Koz'un ifadesiyle; "Türkiye'de yazıya geçirilme tarihi açıklıkla belirtilmiş en eski Köroğlu Hikâyesi metni" budur. Hikâye, Aşkî / Âşıkî adlı hikâyeci şairin bizzat yazdığı bir metindir. Hikâyede 19'u Köroğlu'na ait olmak üzere 28 manzume vardır.³¹

KÖROĞLU İLE NİĞDELİ GEYİK AHMET: Türkiye'de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali'nin 1973'te yayımladıkları Köroğlu Destanı adlı kitapta yer alan metin, Behçet Mahir'den derlenmiştir. Destan manzum ve mensur yapıya sahiptir.

²⁷ Birdoğan, Nejat, *Bir ...*, s. 263-278. / Tehmasib, Memmedhüseyn, a. g. e., s. 248-269.

²⁸ Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir...* s. 79-84. / Tehmasib, Memmedhüseyn, a. g. e., s. 18-23.

²⁹ Boratav, Pertev Naili, *Köroğlu Destanı*, Adam Yayınları, İstanbul, 1984, s. 39-40, 42-43. / Büyüktepe, Murat, *Erciş'ten Derlenmiş Masal ve Halk Hikâyeleri*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Sivas, 2000, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, s. 75-85. / Kaftancıoğlu, Ümit, *Köroğlu Kol...* s. 111-163, 200-240. / Kaplan, Mehmet-Mehmet Akalın-Muhan Bali, a. g. e., s. 77-104, 105-130. / Kaya, Doğan, "Köroğlu'nun Hasan Bey Kolu", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 9, Sivas, 2000, s. 115-134. / Özturan, Hacı Ali, a. g. e., s. 316-333. / Şamil, Eli, *Koroğlu* a. g. e., s. 251-260.

³⁰ Kaplan, Mehmet- Mehmet Akalın-Muhan Bali, a. g. e., s. 445-499.

³¹ Koz, M. Sabri, "Köroğlu Hikâyesinin Türkiye'de Yazıya Geçirilen En Eski Nüshası" *Köroğlu Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 355-365.

Destanda, Demircioğlu'nun pehlivan Niğdeli Ahmet'i mağlup ettikten sonra onu alıp Çamlıbel'e getirmesi konu edilmiştir.³²

KÖROĞLU'NUN AKŞEHİR SEFERİ: Doğu Anadolu'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Destan metni Nejat Birdoğan tarafından 1996 yılında Köroğlu-Bir Toplumsal Direnişin Destanı adlı kitapta kaydedilmiştir. Köroğlu'nun Akşehir Seferi kolu "Köroğlu-Han Niğâr-Hasan Bey" kolunun devamıdır. Destan manzum ve mensur yapıya sahiptir. Destanda, Köroğlu'nun oğlu Hasan'ın Telli Hanım'ın fotoğrafını gördükten sonra onu almaya gitmesi, Akşehir'de kızın yakınları ile kavgaya tutuşması ve yaralanması, Köroğlu'nun Akşehir'e gidip onu kurtarması konu edilmiştir.³³

KÖROĞLU'NUN BALLICA SEFERİ: Türkiye'de ve Azerbaycan'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Manzum ve mensur bir yapıda olan bu destanda Dürat'ın yıllık sürüsüne baş olup çekip Ballicalı Karahan'ın iline gitmesi ve Köroğlu'nun Karahan ile savaşıp yılkinsını geri getirmesi hikâye edilir. Destan metni Türkiye'de Nejat Birdoğan, Azerbaycan'da Memmedhüseyn Tehmasib ve Behlül Abdullayev tarafından yayımlanmıştır. Bu kol "Dürat'ın Yitmesi" olarak da bilinir.³⁴

KÖROĞLU'NUN BAYBURT SEFERİ: Türkiye'de anlatılan Köroğlu kollarındandır. "Kamber Kolu" olarak da bilinir. Ümit Kaftancıoğlu'nun "Köroğlu Kol Destanları" adlı eserinde bu kolun metnine yer vermiştir. Metin manzum ve mensur yapıdadır. Anlatmada, Bayburt Beyi'nin kızı Şemsinur ile Kamber'in aşkları konu edilir ve yaşanan maceralardan sonra iki sevgilinin vuslata ermesi ile son bulur.³⁵

KÖROĞLU'NUN BEYAZIT SEFERİ: Türkiye'de ve Azerbaycan'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Destan metni Türkiye'de Nejat Birdoğan tarafından, Azerbaycan'da Memmedhüseyn Tehmasib ve Behlül Abdullayev tarafından yayımlanmıştır. Konu olarak, Tokat paşası Hasan Paşa'nın Köroğlu'na tuzak kurması ve Ayvaz'ın esir düşmesi ve Köroğlu'nun Ayvaz'ı kurtarmasını ihtiva etmektedir. Mekân olarak Çenlibel, Tokat ve Beyazıt karşımıza çıkmaktadır.³⁶

KÖROĞLU'NUN DERBENT SEFERİ: Türkiye'de ve Azerbaycan'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Nejat Birdoğan, Doğu Anadolu'da derlediği destan metnini, Köroğlu-Bir Toplumsal Direnişin Destanı adlı kitabında yayımlamıştır. Destan metni, Azerbaycan'da da Veli Hulufu ve Behlül Abdullayev tarafından yayımlanmıştır. "Köroğlu'nun Derbent Seferi" kolu ile "Köroğlu-Han Niğâr-Hasan Bey" kolu arasında müştereklikler vardır. Bu kolda, Köroğlu'nun Arap Paşa'nın kızı Mümine Hanım ile evlenmesi, Çamlıbel'e dönmesi ve Mümine Hanım'dan doğan oğlu Hasan'ın babasıyla tanışmak için Çamlıbel'e doğru yola çıkması, yolda Ahmet Han'ın kızı Mihri Hanım'ı tanıyıp onunla evlenmesi ve Çamlıbel'e gelip babası Köroğlu ile tanışması konu edilmiştir.³⁷

³² Kaplan, Mehmet-Mehmet Akalın-Muhan Bali, a. g. e., s. 58- 67.

³³ Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir...* a. g. e., s. 171-178.

³⁴ Abdullayev, Behlül, *Azerbaycan Edebiyatı İncileri*, Bakı, 1987, s. 371-375. / Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir...* s. 255-262. / Tehmasib, Memmedhüseyn, a. g. e., s. 224-247.

³⁵ Ümit Kaftancıoğlu, *Köroğlu Kol...*, s. 241-276. / Alptekin, Ali Berat, *Halk...*, s. 165-166.

³⁶ Abdullayev, Behlül, *Azerbaycan Edebiyatı İncileri*, Bakı, 1987, s. 387-399. / Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir ...*, s. 231-246. / Tehmasib, Memmedhüseyn, a. g. e., s. 202-222.

³⁷ Abdullayev, Behlül, a. g. e., s. 400-412. / Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir...*, s. 153-170. / Hulufu, Veli, *Köroğlu*, Bakı, 1999, s. 105-128. / Tehmasib, Mehmedhüseyn, a. g. e., s. 293-314.

KÖROĞLU'NUN DÖNE HANIM'I KAÇIRMASI:Türkiye’de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Sivas yöresinde anlatılan bu kol, tarafımızdan derlenmiştir.³⁸

KÖROĞLU'NUN ERMENİSTAN SEFERİ / MOSKOF SEFERİ: Türkiye’de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Güzide Hekimoğlu Kadırlı’de Yusuf Sıra’dan derlediği metni bitirme tezinde kaydetmiştir. Bu kol ülkemizde, “*Köroğlu'nun Moskof Seferi*” olarak da anlatılmıştır. Destanda Köroğlu’nun Ermenistan Kralı ile savaşını onu esir almasını ve İstanbul Padişahı’na getirmesini konu edilmiştir. Metin destan kahramanlarının tasvirlerine yer vermesi bakımından önemlidir.³⁹

KÖROĞLU'NUN ERZURUM SEFERİ: Azerbaycan’da ve Türkiye’de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Azerbaycan’da Memmedhüseyn Tehmasib ve Behlül Abdullayev, Türkiye’de de Nejat Birdoğan tarafından yayımlanmıştır. Destanda Cafer Paşa’ya âşıklık yapan Âşık Cünun’un Köroğlu’ya hayranlığı sebebiyle Çenlibel’e gelmesi ve Demircioğlu’nun Cafer Paşa’nın kız kardeşi Telli Hanım’ı kaçırmayı konu edilmiştir.⁴⁰

KÖROĞLU'NUN ESİR OLMASI: Türkiye’de anlatılan Köroğlu kollarındandır.

Destan metni, Güzide Hekimoğlu’nun bitirme tezinde kayıtlıdır. Hekimoğlu, bu metni Kadırlı’de Yusuf Sıra’dan derlemiştir.⁴¹

KÖROĞLU'NUN GÜRCİSTAN SEFERİ: Türkiye’de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Kolla ilgili olarak elimizde üç metin bulunmaktadır.

Bunlardan birisi Küşat Korkmaz tarafından Düziçili Âşık Mehmet Demirci (Köroğlu)’den derlemiş ve doktora çalışmasında değerlendirilmiştir. İkinci metin, Bekir İşlek’in Âşık Karayığit Osman’dan derlediğidir. Bekir İşlek bu metni, 2012 yılında yayımlamıştır. Kol ile ilgili bir başka metin de Güzide Öztürk Hekimoğlu tarafından 1996’da Kadırlı’nin Bekereci köyünden olan Yusuf Sıra’dan derlenmiştir.⁴²

KÖROĞLU'NUN HORASAN SEFERİ: Türkiye’de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Elimizde Ozan Tülüce’nin Çukurovalı Âşık Mustafa Köse’den derlediği bir metin bulunmaktadır. Destanda Köroğlu’nun Horasan’a gidip şahın kızı Benli Döne’yi alıp gelmesi, bu arada İlvan Şahı’niöldürmesi konu edilmiştir. Köroğlu bunları yaparken sağ kolu Koç Demirci’den büyük yardım görmüştür.⁴³

KÖROĞLU'NUN İRAN SEFERİ: Türkiye’de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Kol metni Doğan Kaya tarafından 1999’da Şarkışlalı Âşık Gafilî (1934-2004)’den derlenmiştir.

KÖROĞLU'NUN İSTANBUL SEFERİ: Köroğlu’nun Doğu Anadolu’da ve Azerbaycan’da anlatılan kollarındandır. Nejat Birdoğan, Doğu Anadolu’da derlediği destan metnini Köroğlu-Bir Toplumsal Direnişin Destanı adlı kitabında yayımlamıştır. Destanda, Benli Ahmet diye bir gencin

³⁸ Kaya, Doğan, “Köroğlu’nun Döne Hanım’ı Kaçırmayı Kolu”, *Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Bolu, 2011, s. 404-419.

³⁹ Hekimoğlu, Güzide Öztürk, a. g. tez, s. 57-72. / İşlek, Bekir, *Seksen Kapıya Doksan Değnek Çalmak*, Çatı Kitapları, İstanbul, 2012, s. 462-480. / Korkmaz, Kürşat, a. g. e., s. 305-307.

⁴⁰ Abdullayev, Behlül, a. g. e., s. 311-322. / Birdoğan, Nejat, *Bir ...*, s. 133-152. / Tehmasib, Memmedhüseyn, a. g. e., s. 54-87.

⁴¹ Hekimoğlu, Güzide Öztürk, a. g. tez, s. 38-60. / Tofikkızı, Elnara, a. g. e., s. 581-608.

⁴² Hekimoğlu, Güzide Öztürk, a. g. tez, s. 77-99. / İşlek, Bekir, a. g. e., s. 481-510. / Korkmaz, Kürşat, a. g. e., s. 308-325. / Tülüce, Ozan, *Çukurovalı Âşık Mustafa Köse’den Derlenen Türkü Hikâyeler, (İnceleme – Metinler)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri, 2005, E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 116-133.

⁴³ Tülüce, Ozan, a. g. e., s. 141-152.

Köroğlu'nun yanına giderken Nigâr Hanım'la karşılaşması ve onun haberini Köroğlu'na iletmesi, Köroğlu'nun gelip Nigâr Hanım'ı kaçırmaması konu edilmiştir.

KÖROĞLU'NUN KARS SEFERİ: Türkiye'de ve Azerbaycan'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Destan metni Azerbaycan'da Memmedhüseyn Tehmasib, Türkiye'de de Nejat Birdoğan tarafından yayımlanmıştır. Kars Paşası'nın kızı Hürü Hanım'ı Arap Reyhan'a vermesi, Hürü Hanım'ın Köroğlu'ndan yardım istemesi, Köroğlu'nun Kars'a gitmesi ancak bir minarede mahsur kalması, Ayvaz'ın gelip Köroğlu'nu kurtarması, Hürü Hanım'la birlikte Çamlıbel'e dönüş konu edilmiştir.⁴⁴

KÖROĞLU'NUN KAYBOLMASI: Türkiye'de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Destan metni, Güzide Hekimoğlu'nun bitirme tezinde kayıtlıdır. Bu kolda sırasıyla Hoylu'nun, Demircioğlu'nun ölmeleri, Köroğlu'nun akrabası olan Şam'daki Boybey'inin yanına gitmesi, Döne'nin ölümüne sebep olması, Ayvaz'ın İstanbul'a gidip babası Remzi'ye kavuşması hikâye edilmiştir.⁴⁵

KÖROĞLU'NUN KEN'AN SEFERİ: Behcet Mahir tarafından anlatılmış olan bir Köroğlu koludur. Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın, Muhan Bali'nin ortak imza ile yayımladıkları Köroğlu Destanı adlı kitapta "Kenan Kolu" adıyla kayıtlıdır. Köroğlu'nun Kenan Sultanı'nın kızı Mine Sultan'ı getirmek için Ken'an Eli'ne gitmesi, sultanın aldığı hediyelere rağmen Köroğlu'nun koçaklarını pusuya düşürüp esir etmesi, Kızıroğlu Mustafa Bey'in ve Çamlıbel'deki Köse Kenan'ın yardımıyla Köroğlu'nun Sultan'ın kuvvetlerini alt etmesi, Ayvaz'ın Mine Sultan'ı kaçırp Çamlıbel'e getirmesi ve Köroğlu'nun Ayvaz ile Mine Sultan'a anlı-şanlı bir düğün yapması hikâye edilmiştir.⁴⁶

KÖROĞLU'NUN OLTU SEFERİ: Köroğlu'nun Türkiye'de anlatılan kollarındandır. Destanda Tamara'nın Sultan Oltu'da halka zulmetmesi ve Köroğlu'nun onu mağlup ederek halkı zulümden kurtarması konu edilmiştir. Destan manzum ve mensur bir yapıya sahiptir. Bu kol ile ilgili olarak elimizde birkaç metin vardır. Birincisi Ümit, Kaftancıoğlu Köroğlu Kol Destanları adlı kitabında yayımlanmıştır. İkincisi ise Fikret Türkmen, Mete Taşlıova ve Nail Tan tarafından Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri adlı kitaptadır.⁴⁷

KÖROĞLU'NUN ŞAM SEFERİ: Köroğlu'nun Türkiye'de anlatılan kollarındandır. Kolun metni Ozan Tülüce'nin, Çukurovalı Âşık Mustafa Köse'den Derlenen Türkülük Hikâyeleri (İnceleme-Metinler) adlı çalışmasında kayıtlıdır. Destanda artık Çamlıbel'de kalmak istemeyen Köroğlu'nun Şam'a gidip yerleşmek istemesi Malatya, Elâzığ, Elbistan ve Hama üzerinden Şam'a gelmesi ve Şirin Döne ile birlikteömrünü orada tamamlaması konu edilmiştir.⁴⁸

KÖROĞLU'NUN ZİNDANA DÜŞMESİ: Köroğlu'nun Türkiye'de anlatılan kollarındandır. Kahramanmaraş'ta anlatılan bu metin Hacı Ali Özturan tarafından tespit edilip yayımlanmıştır. Destanda Köroğlu'nun yanındaki beylerin Köroğlu ile ters düşmeleri ve Köroğlu'nun onlarıÇamlıbel'den kovması, Köroğlu'nun kendisini içkiye vermesi ve bu halde iken Bolu Beyi'nin

⁴⁴ Birdoğan, Nejat, *Bir a. g. e.*, s. 279-292. / Tehmasib, Memmedhüseyn, s. 270-292.

⁴⁵ Hekimoğlu, Güzide Öztürk, a. g. tez, s. 100-115.

⁴⁶ Alptekin, Ali Berat, a. g. e., s. 141-145. / Kaplan, Mehmet-Mehmet Akalın-Muhan Bali, a. g. e., s. 224-277.

⁴⁷ Kaftancıoğlu, Ümit, *Köroğlu Kol... s.* 302-336. / Taşlıova, M. Mete, *Köroğlu Oltu Kolu (İnceleme-Metinler)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016, s. 50-59. / Türkmen, Fikret, vd., *Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2008, s. 161-185.

⁴⁸ Tülüce, Ozan, a. g. e., s. 153-163.

askerlerince yakalanıp zindana atılması, beylerin pişmanlık duyup Köroğlu'nu zindandan kurtarmak istemeleri ve Köroğlu'nun Demircioğlu tarafından zindandan kurtarılması anlatılmıştır.⁴⁹

KÖSE KENAN- DÂNÂ HANIM: Türkiye'de anlatılan Köroğlu kollarındandır. Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali'nin 1973'te yayımladıkları Köroğlu Destanı adlı kitapta yer alan metin, Behcet Mahir'den derlenmiştir. Destanda, kimsenin sırtını yere getiremediği Dâna Hanım'ı yenip kendisine eş etmek için Erzurum'un Tekmen köyüne giden Köse Kenan'ın, düşündüğünü gerçekleştirmesi ve Dâna Hanım'ı alıp Çamlıbel'e gelmesi konu edilir.⁵⁰

MEHBUB HANIM'IN ÇAMLİBEL'E GELMESİ: Türkiye'de ve Azerbaycan'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Mahbup Hanım'ın Cünun'la Köroğlu'na haber salması, onu almaya giden Benli Ahmed'in esir düşmesi, Köroğlu'nun delilerinin Rum'a seferi ve Çamlıbel'e Şirin Hanım, Mehbub Hanım, Karabaş'la dönmeleri, Köroğlu'nun onları Tüpdâğitan, Benli Ahmet ve Deli Mehter'le evlendirmesi konu edilmiştir.⁵¹

SİLİSTRELİ HASAN PAŞA: Türkiye'de anlatılan Köroğlu kollarındandır. "Kel Hamza'nın Kırat'ı Kaçırması Kolu" olarak da bilinir. Bu kolun "Bolu Bey ve Koç Köroğlu", "Köroğlu'nun Tokat Seferi", "Kırat'ın Kaçırılması" ve "Hamza'nın Kıratı Çalması" kollarıyla da ilişkisi vardır. Silistreli Hasan Paşa Kolu, Fikret Türkmen ve Mustafa Cemiloğlu tarafından 1999'da derlenmiş; 2009'da yayımlanan "Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri" adlı kitabın içinde yayımlanmıştır. Aynı kola ait başka eşmetinler de vardır. Refiye Okuşluk tarafından Âşık Mehmet Demirci'den derlenen metin "Adana Halk Hikâyeleri Hikâyecilik Geleneği" adlı doktora tezinde değerlendirilmiştir. Bir başka eşmetin de Mete Taşlıova tarafından 13 Temmuz 2003 günü Çıldır'ın Güvenocak köyünden olan Âşık Mehmet Oktay'dan derlenmiştir. Taşlıova'nın derlediği bu metin Kars'ta Sözel Hikâyecilik adlı doktora tezinde yer almaktadır. Bu kol Türkiye'de Doğu Anadolu'da anlatılmaktadır. Kağızman'da Âşık Laçın Aladağlı'nın anlattığı bir kol Kemal Esen tarafından derlenmiştir. Kemal Esen kola ait metni "Kağızmanlı Âşık Laçın Aladağlı'nın Hayatı ve Hikayeleri" adlı lisans tezinde kaydetmiştir. Kollar arasında kısmî farklılıklar vardır. Sözgelisi Kars'ta anlatılan eşmetinde Köroğlu Hasan Paşa'nın nişanlısı Perizat Hanım'ı kaçıtır ve onu Ayvaz'a uygun görür. Ayvaz başkasının nişanlısını kendisine eş olarak uygun görmez ve onu tutsak olarak getirilen Hasan Paşa'ya iade eder.⁵²

TURNA TELİ: Türkiye'de, Azerbaycan'da ve İran'da anlatılan Köroğlu kollarındandır. Destan metni, Türkiye'de Nejat Birdoğan, Bekir İşlek, Kürşat Korkmaz ve Hacı Ali Özturan, Azerbaycan'da Memmedhüseyn Tehmasib ve Behlül Abdullayev tarafından ortaya konulmuştur. Kol, "Bağdat Kolu" "Köroğlu'nun Bağdat Seferi", "Turna Teli Bağdat Seferi", "Köroğlu Bağdat Seferi ve Kiziroğlu Mustafa Bey" olarak da bilinir. Türkiye'deki metin Kürşat Korkmaz, tarafından 27 Şubat 1998 tarihinde Düziçi (Osmaniye) ilçesinin Gökçayır köyünde oturan 1926 doğumlu Âşık Mehmet Demirci (Köroğlu)'den derlenmiştir. Kol ile ilgili bir başka metni de Hacı Ali Özturan derlemiştir. Özturan, Hamza Küçükürtül'den derlediği bu metni Maraş Ağzı Köroğlu adlı çalışmasında kaydetmiştir.

⁴⁹ Özturan, Hacı Ali, a. g. e., s. 229-257.

⁵⁰ Kaplan, Mehmet-Mehmet Akalın-Muhan Bali, a. g. e., s. 68-76.

⁵¹ Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir...*, s. 219-230. / Tehmasib, Mehmedhüseyn, a. g. e., s. 178-201.

⁵² Esen, Kemal, *Kağızmanlı Âşık Laçın Aladağlı'nın Hayatı ve Hikayeleri* (Yayımlanmamış Lisans Tezi). Erzurum, 1975, Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, s. 82-125. / Kaftancıoğlu, Ümit, *Köroğlu Kolları*, s. 65-117. / Okuşluk, Refiye, *Adana Halk Hikâyeleri Hikâyecilik Geleneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Adana, 2000, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 259-265. / Taşlıova, M. Mete, *Kars'ta Sözel Hikâyecilik*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara, 2006, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 810-826. / Türkmen, Fikret -Mustafa Cemiloğlu, *Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s. 846-891.

Azerbaycan'da yayımlanmış bir kitapta bu kolla ilgili metne rastlamaktayız. Metin XIX. yüzyıla ait olan ve Gürcistan Elmler Akademiyasında kayıtlı bir yazma içinde bulunmaktadır.⁵³

ZOR BEZİRGÂN: Köroğlu'nun Türkiye'de anlatılan kollarındandır. Bu kolla ilgili olarak Kahramanmaraş'ta anlatılan bir metin derlenmiştir. Metin, Maraş Ağzı Köroğlu adlı kitapta kayıtlıdır. Destanda Köroğlu'nun ve Hoylu'nun namılı Zor Bezirgân'a yenilmesi, sonra onunla dost olması, babasının gözlerini dağılatan Lala Hüseyin Paşa'nın sürülerine el koyması ve babası Deli Yusuf'un vefatı anlatılmıştır.⁵⁴

KÖROĞLU'NUN KOCALIĞI VE ÖLÜMÜ: Bu kolla ilgili olarak, Azerbaycan'da iki, Türkiye'de iki ve Türkmenistan'da bir olmak üzere toplam beş anlatma vardır. Köroğlu'nun ölümü ile ilgili olarak Azerbaycan'da mevcut olan anlatmalar muhteva itibariyle farklılıklar göstermektedir. Bunlardan ilk metin XIX. yüzyıla ait olan ve Gürcistan Elmler Akademiyasında kayıtlı bir yazma içinde bulunmaktadır. Yazmada yer alan Köroğlu kolları Dilare Eliyeva ve Elnara Tofikkızı tarafından Kiril alfabesiyle yazılmıştır. Köroğlu'nun ölümü ile ilgili kol, kitapta "Köroğlu'nun Yirmi Sekizinci Meclisi" başlığıyla kaydedilmiştir. Sözkonusu kolda Köroğlu'nun ömrünün sonlarına doğru babasının intikamını almak için İsfahan'a Şah Abbas'ın yanına gitmek istemesi ancak yolda hastalanıp Murçehurd köyünde vefat etmesi hikâye edilmiştir. Köroğlu'nun ölümü ile ilgili olarak Türkiye'de *Çukurovalı Âşık Mehmet Demirci (Köroğlu) 'nin Hikâye Anlatıcılığı Üzerine Bir Araştırma*, Maraş Ağzı Köroğlu adlı kitaplarda metinler bulunmaktadır. Destanda, Ayvaz'ın İstanbul'daki babasının gönderdiği tüfekte Demircioğlu'nu vurması, Zor Bezirgân'ın da Ayvaz'ın boynunu kesmesi, Dağıstanlı Hasan'ın Zor Bezirgân'ı öldürmesi, bunları duyan Köroğlu'nun birden yaşlanması ve Çamlıbel'i terk edip Şam'a gitmesi, daha sonra kayıplara karışması hikâye edilir.⁵⁵

SONUÇ

Köroğlu kollarında kahramanlar, diğer destanlarda olduğu gibi fiziki ve ruhi bakımdan idealize edilmiş özellikleriyle dikkat çekicidir. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Köroğlu Destanında karşımıza çıkan kahramanlar, müşkül anlarında ölme pahasına, birbirlerine yardım ederler ve yardımları karşılıksızdır.
2. Görkemli yapıları ve hünerli davranışlarıyla, bir bakıma içinde buldukları zümrenin temsilcisi durumundadırlar.
3. Hassas ve sanatkâr ruhludurlar. Yeri geldiğinde duygularını şiirle ifade ederler.
4. Saflikları yüzünden ölümle burun buruna gelirler fakat mağlup olmak, kabul edemedikleri yegâne husustur.
5. Emre itaat ederler ve ahde vefaya sadıktırlar.

Mitolojik çağdan ve Şamanlıktan halk mistisizmine inanç ve düşüncelerle bütünleşmiş Köroğlu, halkın ve Hakk'ın kılıcı olan Köroğlu, tarih öncesi kabullerin var olageldiği idealize edilen ve bu hal

⁵³ Abdullayev, Behlül, a. g. e., s. 360-370. / Alptekin, Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 146-154. / Birdoğan, Nejat, *Köroğlu-Bir...*, s. 179-194. / Hekimoğlu, Güzide, a. g. tez, s. 94-109. / İşlek, Bekir, a. g. e., s. 445-459. / Korkmaz, Kürşat, a. g. e., s. 308-317. / Özturan, Hacı Ali, a. g. e., s. s. 334-345. / Şamil, Eli, a. g. e., s. 156-230, 306-340. / Tehmasib, Memmedhüseyn, a. g. e., s. 115-137. / Tofikkızı, Elnara, a. g. e., s. 79-91. / Tülüce, Ozan, a. g. e., s. 134-140.

⁵⁴ Boratav, Pertev Naili, *Köroğlu...*, s. 39. / Özturan, Hacı Ali, a. g. e., s. 209-228.

⁵⁵ Abdullayev, Behlül, a. g. e., s. 413-419. / Birdoğan, Nejat, *Bir...*s. 301-324. / Korkmaz, Kürşat, a. g. e., s. 336-346 / Nurmehmet, Annaguli, *Göroğlu-Türkmen Halk Destanı*, Bilig Yayınları, Ankara, 1996, C. 5, s. 407-449. / Özturan, Hacı Ali, a. g. e., s. 346-358. / Tehmasib, Mehmedhüseyn, a. g. e., s. 327-347. / Tofikkızı, Elnara, a. g. e., s. 693-715.

ile yaşatılan Koroğlu, haksızların karşısında, mazlumların yanında yer alan Koroğlu, hak ve adaletin savunucusu ve daima dik duran Koroğlu, bu kadar yüce fikirleri ve kavramları yeni nesillere kazandırması bakımından haklı olarak anıt eser olma hakkını elde etmiştir.

Yüzyıllardır Türk milletinin beyninde varlığını sürdürmüş olan bu ve buna benzer eserlerin mevcudiyeti, bizlerin geleceğe daha güvenle bakmasını sağlamaktadır.